

pa^{ca} atq; promissa sancte serventur; praesertim quoniam ipsa consociatio humana magnam partem hinc pendear, & quibus indigemus, ea pactis praecipue adquirantur. A Christianis pariter requiritur, ut in pactis atque promissis fidem ne frangant, perfidia quippe cum sinceritate amoris consistere nequit. Nec dissentit ratio a fide in iis, quae circa statum conjugii, non quae in statu paterno, non denique, quae circa herilem sunt observanda; & consensus hic facilis esset probatur, nisi jam ad reliqua foret properandum.

§. VII.

Regulae quoque saniores de republica rite administranda atque officia Imperantium & subditorum cum revelatione optime consentiunt. Constat ex principiis verae politicae ad salutem & commodum reipublicae pariter ac finem ejus legitimum plurimum facere, si summi imperantes populi salutem sibi ut supremam legem propositam habeant, si ad animum sibi semper revocent, se in fulcrum & praesidium honorum, in terrorem vero omnis perversi & maligni constitutos, si denique cogitent, se non

non homines solum esse, sed hominibus etiam praesse, & se propter populum, hunc non propter ipsos esse, contra illud Caesaris apud Lucanum. *Nunquam sic cura Deorum*
Se premit, ut vestra morti vestraque saluti
Fata vacent, procerum motus hac cuncta sequuntur.

Humanum paucis vivit genus Conspirat cum illis religio Christiana, quae in genere praecipit, ut quisque officium suum omni diligentia & assiduitate exsequatur; siquidem haud minima pars officii, quod DEO debemus hoc vertitur cardine; & praeterea omnes homines ad tribunal divinum docet sistendos, ubi non erit respectus personarum, sed quilibet, juxta quod vivens egerit accipiet. Ad salutem porro & incolumitatem reipublicae ex scitis politicae id etiam pertinet, ut cives vicissim Rectores civitatum amore amplectentur, eosque tanquam Patres patriae ex quorum cura & industria publica salus pender, venerentur; fidemque & obsequium illis praestent. Agit hoc idem revelatio, quippe quae expresse doceat

32
magistratus esse a DEO ipsiusque ministros,
quibus non est resistendum, ut ne ordinationi
divinae resistatur, potius vero obtemperandum,
non solum propter iram & poenam civilem,
sed praecipue ad declinandam poenam iudicis
divini *Rom. XIII.* Vera quoque politica urget,
& circa illud admodum est sollicita, ut con-
cordes in civitate se praebant singuli, inju-
riis abhorreant, reciproca vero humanitate &
quovis beneficiorum genere se invicem exci-
pant. Atque in hunc finem poenas & prae-
mia in civitatem introducta deprehendimus, ut,
quando interna actionum honestas & turpitude
apud homines non valuerit, ad eos in officio
continendum, obligationi naturali prae-
miis & poenis civilibus vis ac robor accedat. Atque
in hoc momento religio Christiana verae politi-
cae, non modo quam maxime concors est, ve-
rum etiam usum quendam praecipuum & singu-
larem ipsi praestat. Obligatio quippe legis civi-
lis, per constitutionem poenarum introducta, ho-
minis maligni pravitatem nequaquam corrigit,
sed eam duntaxat paulisper reprimit, & co-
actam solum efficit actionum cum lege conve-
nien-

33
nientiam, quae, quotiescunque libido & oc-
casio impune peccandi invitat, illico evanescit;
gratia vero, quae religionem Christianam &
eos, qui eam in pectus rite demiserunt, comi-
tatur, probitati multo utique firmiter prae-
sidium addit, animos fidelium ita divino auxilio
sublevans, ut sponte atque libenter vitia fugi-
ant, honesta vero perficiant, etiam nullo poe-
nae & emolumentum temporalis respectu habito,
verum ex amore & reverentia in DEUM, cui
obsequium cupiunt praestare. Accedit, quod
leges civiles crassius circa vitia reprimenda ver-
santur, & magnam partem eorum dimittunt
plane impunitam, seu quae contra jus imper-
fectum committuntur; quorum in numerum
haec veniunt: officia humanitatis, misericordiae
& benevolentiae aliquando negligere; officia
in se collata ingrato animo excipere; super-
bia & fastu sese efferre; per sollicita-
tiones, ex quibus actio non datur, alteri illu-
dere; vindictae libidine ardere; avaritiae indul-
gere, & plura alia ejusdem generis, ob quae non
datur actio in foro humano. Sed haec omnia
castigantur per fidem & religionem Christia-

E

nam

34
nam, quæ quam maxime urget internam
dis puritatem & compositos cupidinum affectuum
q; motus, externorum tantum & crassiorum
tiorum abstinencia haud contenta. Nec pecc
tum ullum ei videtur minoris ponderis aut con
sequentiæ, sed rationem etiam verbi cuius
otiosi vult esse reddendam. Neque illi sufficit
injuris & læsione sese abstinere, sed iniungit
quoq; per eandem beneficentia, humanitas &
quodvis officiorum genus exhibendum, etiam
ubi spes remunerationis nulla apparet. Nec deni
q; solum prohibet, alteri sua eripere, & per da
mnum alterius suum commodum augere, sed
etiam inter vetita habet, per innoxia & quo
cunque modo avaritiæ litare. *S. præc:* Quod
ad virtutem bellicam attinet, eam quo
que Doctrina politica exigit. Finis quippe
reipublicæ postulat, ut ab injuriis etiam exte
rorum & insultibus tuti ac securi cives
degant; quod ipsum alio modo fieri non pot
est, quam ut in armis bene exercitati, & ad
pericula imminencia fortiter repellenda, hostem
que irruentem strenue profligandum iidem apti
paratique reddantur. Verum non facile appa
ret

35
ret, quomodo hoc cum religione Christiana
conspiret, & locum possit invenire apud eos,
quibus ex doctrina fidei, non solum omnis
vindicta est prohibita, *S. præc.* verum etiam,
condonatio injuriarum & dilectio inimico
rum tantopere commendata. Non unquam
negandum, quin si omnes homines juxta
præcepta divina vitam instituerent, bel
lo, adeoque virtuti bellicæ nullus plane locus
superesset; at quum haud pauci, etiam inter
Christianos sint, qui, quamvis ore profite
antur veram fidem, ducti tamen libidine ha
bendi dominandique in bella injusta rapiantur,
sas omnino est vitam fortunasque, vim
vi repellendo tueri. Et quemadmodum religio
Christiana salutem & incolumitatem reipublicæ
non improbat, ita, quæ huc omnino perti
nent media, permittere censetur. Præterea
ubi *S:* Scriptura de injuriis patienter ferendis
præcipit, non de justa & æqua sui defensione
loquitur, quin potius de vindicta privata &
dura ista libidine iis rursus ægre faciendi, qui
nobis damnum attulere *S. præc:* quam, consen
siente quoque politica, etiam in ipsis civitatum Re
cto.

36
toribus condemnat. Verbo: tantum abest, ut religio Christiana discedat a doctrina veræ politicæ in hoc momento circa fortitudinem militarem, ut potius eandem insigniter promoveat; quippe quæ de immortalitate animæ §. V. & beatitudine pios post hanc vitam manente non omnino reddat certos; quod quidem pro iusta causa bellanti non potest non metum mortis valde minuere, & stimulum ad pericula fortis animo subeunda haud exiguum addere.

§. VIII.

Sed sunt etiam alia bene multa sola revelatione cognoscibilia, quæ ratio sibi relicta procul ignorat, quorumque sublimitatem non æquat §. II. neque modum comprehendit, quocumque veritatibus per naturam cognitis coherant. Pertinent hæc, quæ de Trinitate personarum in una DEI essentia, quæ de magno opere redemptionis, & quæ de regno gratiæ eiusque œconomia in sacris traduntur. In hunc censum quoque veniunt, quæ de officiis Christianorum præcipiuntur, & quidem ex notione DEI, tanquam Salvatoris, atque notione hominis, tan-

tan-

37
tanquam a Christo redempti fluentia. His etiam annumeratur nova illa obligatio ad officia iure naturali præcepta, quæ ex iisdem notionibus derivatur. Sed quamvis ratio hæc nesciat, eadem tamen non ideo negat. Nam eo ipso, quod vim a quæ captum rationis superant, ab eis nequeunt negari & falsitatis cuiusdam argui. Ut enim dogma aliquod negetur, necesse omnino est, adsit sufficiens notitia objecti. De rebus quippe ignotis nihil judicari aut pronuciari potest. Quamobrem neque mysteria hæc, aut alia ejusdem commatis in revelatione obvia impossibilitatis cuiusdam a ratione accusantur; præsertim cum facile intelligat, multa esse possible, licet modus possibilitatis lateat; qualia etiam in regno naturæ occurrunt infinita; quare & eo lubentius concedit, ejusmodi regno gratiæ non repugnare. Hinc igitur patet, neque hoc modo contradictionem quandam locum invenire. Nec tamen dubium est, quin detur nexus veritatum naturalium cum revelatis, quamvis nobis in hac mortalitate non sit perspicuus; qui tamen aliquando, ri-

38
rite apparebit; ubi quæ jam hiatus var-
rie interstincta videntur, ab intellectu
coelesti gloria vestito, aptissime combinabuntur,
ut de mysteriis etiam plenissimam maximeque
coherentem notitiam finis impetraturi. Cate-
rum nec diffitemur, quamvis ratio intra spha-
ram suam cohibita, contra mysteria fidei non
quam pugnet, fieri tamen posse, ut quando ho-
mines, temeritate ducti iudicium sibi sumunt,
de iis, quæ sunt mere revelationis, ac de iisdem
ex ratione & naturalibus principiis aliquid pro-
nunciare cupiunt, errores & opiniones contra
fidem sapius oriantur. Hoc vero tantum ab-
est, ut ipsi rationi imputetur, ut potius nihil
in eo sit, quod rationis nomine compellari que-
at. Atque hinc patet quid de triumpho fidei
judicari oporteat. Non de ipsa ratione, sed
de falsis tantum opinionibus & hominum præju-
diciis fides triumphat; quippe quæ nunquam
rationem tollat, eamque, veluti erroribus
obnoxiam corrigat; quin potius defectus
ejus suppleat, veritates earumque connexiones,
rationi prorsus impervias, certas admodum &
planas reddens.

§. IX.

39
§. IX.
Ratio etiam intelligit totum naturæ ordinem
esse contingentem, h. e. talem, ut alio
prorsus modo institui poterit. Intelligit
porro dari Eas a mundo diversum, in-
finita potentia ac virtute præditum, a quo
nexus rerum universus dependet §. V; quod &
ideo effectum in essentia & vi universi non fun-
datum, atque eventum ordini & cursui naturæ
plane adversum producere, imo & omnes le-
ges motus pro lubitu, & quando infinitæ ejus
sapientie visum fuerit, suspendere valet. Hinc
quando revelatio docet, ordinem hunc a DEO
revera mutatum esse, id omnino ratio juxta
admittere debet; adeoque, si axiomata quædam
ex ordinario naturæ cursu deducta ipsi aliquan-
do suppetant, quæ cum veritatibus a fide
prolatis nequeunt conciliari, ea statim ab-
dicat seque in obsequium fidei tradit. Possibili-
tatem itaque miraculorum sine ulla vera contradi-
ctione ratio facile admittit §. III. Sic ubi S. codex
Matth. XIV. narrat Christum aliquando in su-
perficie aquæ ambulasse, non a ratione pro
impossibili habetur aut negatur; siquidem leges
istæ,

40
ita, juxta quas experientia nos docet, omne
corpus fluido gravius, si in illud injiciatur,
fundum petere, non in se sunt necessariae, sed
contingentes; quatenus nimirum affectionibus
solum corporum, huic ordini inexistentium, com-
petunt; adeoque effectus etiam ab ipsis diversos
non excludunt, virtute nempe superiori accen-
dente. Sic & licet juxta ordinarium naturae
cursum homo mortuus, et jam contumelatus
computrescere, a vermibusque corrotus in pul-
verem redigi debeat; potentia tamen divina cor-
pus huius vicissitudinibus posse liberari, ratio non
it inficias. Idem etiam de reliquis miraculis
sentit.

§. X.

Porro nec dubium est, quin cognitioni de
DEO, per naturam acceptae, lux affundatur
multo elatior ex veritatibus per sacras tabulas
declaratis. Continet autem imprimis oecono-
mia Gratiae multa, quae attributa divina, ratione
cognita, majorem in modum illustrant. Sic bo-
nitatis Divinae amplissimam regionem non possu-
mus non mente venerabunda admirari, quan-
do ipsum redemptionis opus ejusque modum con-
si-

41
sideramus. Sapientiae divinae profunditatem o-
pime adgnosimus, ubi ex verbo divino edo-
cemur, DEUM ab aeterno praevidisse hominis
lapsum, & malis inde secuturis aptam adeo ac
sufficientem in Christo medicinam parasse. Quid?
quod has etiam supremi Entis perfectiones ple-
ne loquatur ordo & series illa actuum & o-
perationum, quae in gratiae applicatione se in-
vicem excipiunt. Sed neque hic rationi revela-
tio obstat, quamvis plura & evidentiora perfe-
ctionum divinarum criteria ob oculos ponat.
Utraque enim cognitio sibi debet esse confor-
mis, & veritas non potest esse veritati contraria
§.§. III. IV.

§. XI.

Adstruendum quoque est, rationem omnino
necessariam esse in fide amplectenda, &
viam quandoque parare eidem admittenda. Lo-
quimur autem hic de ratione utroque modo
accepta §. I. Et quod ipsam tanquam faculta-
tem hominis attinet, quis negaverit, subjectum
fidei esse debere rationale, nisi & idem bovem,
aut quidquam aliud rationis expertis, cognitionis
sacrae pietatisque capax esse dixerit? Sed ipsa quo-
que

42
que veritates rationis circa fidem haud cui-
guum præstant usum. Increduli enim argu-
mentis, quæ ex principiis ipsis familiaribus e-
ruuntur, sunt convincendi; principia autem omni-
bus familiaria sunt ea, quæ ex lumine rationis
petuntur. Si quis E. g. aut DEUM existere,
aut talem saltem esse, qualis revera est, nega-
verit, quo is alio modo corrigi & ad mentem
saniorum revocari poterit, quam argumentis ex
ratione desumptis? Sic etiam, qui ipsius revela-
tionis aut S. Scripturæ veritatem in dubium im-
pie vocaverit, huic ex ratione demonstrandum
est primum, quod sapientiæ ac bonitati divinæ con-
veniens omnino fuerit, revelatione quadam perfecta
voluntatem suam hominibus aperire, deinde quod
criteria omnia, quæ ex dictamine rationis veræ
revelationi competunt, in S. Scripturam quadrent,
& deniq; quod, quæ in ea docentur, Deo ejusq;
attributis maxime sint digna. Atq; hoc idem docet
praxis Apostolorum, quos reperimus non repudiasse
rationem, verum principia ejus inter disputandum
contra paganos adhibuisse; quod Paulus *Act.*
XVII. in oratione Areopagitica fecit, supersti-
tionum idololatricarum vanitatem ostensurus. Sic
&

43
& idem Apostolus *Rom. II. v. 6.* expre-
sse provocat ad lumen rationis. Eandem hanc
presterunt semitam, qui & olim & nostra
ærate de veritate religionis Christianæ scripse-
runt. Hæc autem sic accipienda non sunt, ac
si fidem revelationis omnem a sola ratione
suspendere; quin potius rotunde asserimus,
argumentis a ratione subministratis vim ac ro-
bur accedere maximum intrinseca revelatæ ve-
ritatis virtute.

§. XII.

Scriptura S. continet virtutes illas, quæ o-
mni scripto, rationali modo & cum indu-
stria consignato conveniunt; id neutiquam im-
pediente virtute divina eidem propria. Occur-
runt quippe in ea voces, quæ non sunt soni si-
ne mente, sed indicant id, quod Spiritus S.
illis designare intendit. Respondent itaque sin-
gulis hæc vocibus phrasibusque notiones deter-
minatæ, & quælibet earum sensum habet cer-
tum ac definitum. Præterea in S. Scriptura
supervacanea non afferuntur, nec scitu neces-
saria omittuntur, atque communis loquendi mo-
dus cum gratia quadam adhibetur. Non est i-

44
igitur impossibile, ut, lectis vocibus phrasibusque
verbi divini, illæ ideæ animum attenti subeant,
quas cum vocabulis DEUS copulatas voluit.
Hæc itaque apprime necessaria sunt media &
subsidia hermeneutica, quibus ad omne scri-
ptum intelligendum & interpretandum opus est.
Hæc vero ratio suppeditat, & ad hoc magno
sunt auxilio notiones directrices & regulæ, præ-
sertim in arte cogitandi præscriptæ. Docent quip-
pe hæc, notiones cum singulis verbis iungendas es-
se, aut juxta communem usum loquendi, & quæ
antea animo legentis in hærent & in præsentem
taxat applicantur, aut quæ enascuntur, dum
quis ipso opere in se experitur ea, de quibus
est sermo. Sic quando Paulus *Rom. I.* vocat
se servum Christi, genuinum effati sensum habe-
mus, ubi notionem servorum, qui tunc tempo-
ris fuere Romanis, in memoriam nobis revoca-
mus. Ubi Salvator *Matth. XIX.* loquitur cum
Nicodemo de regeneratione, non alia utique
notio voci *καλλιγενείας* jungatur oportet, quam in
ipso actu regenerationis homo in se ipso depre-
hendit. Sed plures etiam canones hermeneuti-
ci, quos ratio tradit ad interpretandas sacras
li.

45
litteras commode possunt applicari. Voces sunt
signa cogitationum, quas nemo penitus in-
telligere potest, quam ipse, qui cogitat.
Quamobrem per se patet, quemlibet esse ver-
borum suorum interpretem; atque adeo Scri-
pturam ex Scriptura explicari debere, quod
communiter analogiam Scripturæ appellant;
prout in omni scripto verba clariora ob-
scurioribus illustrandis adhibentur. Versiones
ex linguis authenticis sunt signa signorum, seu
vorum, quibus utitur lingua originalis; interpres
itaque notitia linguarum originalium commode
carere nequit. Pendet hinc necessitas studii
grammatici in interpretatione S: Scripturæ. Hi-
storix etiam antiquitatumque notitiam habe-
re, ad interpretandas sacras litteras quam-
maxime est accommodatum. Nec negligenda
sunt, quæ Rhetorica cum primis ad pro-
prias vorum significationes a tropicis discernen-
das suppeditat. Hinc & inter præcipuas regu-
las hermeneuticas hæc quoque non ultimum lo-
cum tenet: a proprio verborum significato
non esse discedendum, nisi summa & evidens
ne.

46
necessitas hoc postulet; nimirum, si proprietate retenta, sensus prodiret aut analogiæ fidei, aut veritati manifestæ repugnans. Atque sic reliqua etiam sanioris Hermeneuticæ fundamenta, quæ ratio tradit, ad interpretationem sacrarum literarum recte possunt adhiberi; ut vel hinc appareat, rationem cum fide amice admodum consentire.

§. XIII.

Sed veritates revelatæ ita omnino sunt comparatæ, ut cognitio unius pendeat a cognitione alterius, adeoque apta quadam serie inter se cohæreant. Patet hoc ex objecto primario revelationis, opere nimirum redemptionis, imo tota œconomia salutis, in quantum sapientia divina inde elucescit *Eph. III. v. 10.* Sapientiæ autem est, fines eligere optimos, & media ad illos obrinendos adhibere convenientissima; ita quidem, ut prius contineat in se rationem sequentis, & sic omnia in linea descendenti & collateralis via brevissima ad finem ultimum tendant. Quum itaque revelatio, tam in ipsis consiliis divinis, quam eorum executione comparatam adeo finium subordinationem exhibeat, quod

47
quod per singulos articulos fidei demonstrari posset, nisi periculum foret, ne pedem inferretur in forum alienum; patet inde veritates istas in systema quoddam veri nominis redigi posse. Ad hunc vero nexum pervidendum, pariter ac systema ejusmodi harmonicum rite condendum, necessaria omnino est ratio bene exculta. Quamvis enim propositiones ipsas præbeat revelatio; mutuam tamen earum dependentiam inquirere, singulas, quo se invicem excipiunt ordine collocare, adeoque universas in modum justis systematis disponere, id vero rationis est munus. Neque enim ad hoc alia opus est methodo, quam qua in veritatum naturalium connexionem utimur. Absit autem dicamus, nullum in revelatione ipsa occurrere ordinem, dispositionem veritatum nullam; contrarium res ipsa loquitur, & cuilibet ad libros Hagiographos debitam attentionem adhibenti ad oculos patebit. Sed quemadmodum πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ἀλάστον ὁ Θεός *Ebr. I. v. 1.* ita, quæ per universum sacrarum pandectarum ambitum dispensatæ sunt veritates, & ibi modo plenius modo parcius, proportionem nimirum scopi & instituti particularis exhibent.

plicatae reperiuntur, quin facta undique con-
 quisione in unum corpus coagmentari possint ac
 debeant quis dubitaverit? In systemate ejusmo-
 di & veritates revelatae ipsae, & mutua earum
 ad se invicem relatio melius intelligitur & faci-
 lius memoria retinetur. Cavendum vero, ne
 systemati ingerantur speculationes metaphysicae
 & scholasticae subtilitates, quarum ne vestigium
 quidem in codice divino occurrit; prout ne-
 que huc admittendae sunt spinosae ac intricatae
 quaestiones, quae non faciunt ad negotium salu-
 tis. Nihil hic admiscendum est heterogenei,
 sed quae in fontibus ipsis se obviam praebet pu-
 ritas ac simplicitas, eadem, quantum unquam
 fieri potest, in rivulis est
 retinenda.

SOLI DEO GLORIA

